

ШЕСТИЯТ КОНГРЕС НА СЪВЕТСКИТЕ ПИСАТЕЛИ

Шестият конгрес на съветските писатели се проведе в обстановка на общонационален подъем, породен от историческите решения на XXV конгрес на КПСС. За творците на многонационалната съветска литература партийните документи винаги са били неоценим ориентир в борбата за правдиво, многостранно и задълбочено навлизане в проблемите на съвременността, за създаване на мащабни художествени произведения, играещи ролята на могъщ духовен фактор в строителството на комунистическото общество. И затова с гордост съветските писатели приеха оценката на др. Леонид Брежнев, прозвучала от трибуната на най-представителния партиен форум: „За изтеклите години е характерна по-нататъшната активизация на дейността на творческата интелигенция, която дава все по-значителен принос в общопартийното, общонародно дело на строителството на комунистическото общество.“ И по-нататък: „Този положителен, животворен процес се отрази естествено в тези нови произведения на социалистическия реализъм, които бяха създадени у нас през последните години. В тях все по-често, а главно — все по-дълбоко намира отклик основното, същественото, с което живее нашата страна, което е станало част от личните съдби на съветските хора.“

Именно тази висока оценка, която наред с признаването на действителните постижения определя и нарастващия критерий в разглеждането на литературния процес, обуслови конструктивно-взискателния патос, характеризиращ дейността на шестия конгрес на съветските писатели. Пример за аналитично, взискателно и задълбочено изследване на състоянието и тенденциите в развитието на съветската литература бе докладът на първия секретар на Съюза на съветските писатели Г. М. Марков. Изследвайки новата общественно-политическа и културна ситуация, създадена се в резултат на бурното развитие по пътя към комунизма, Г. М. Марков подчерта все по-значителната роля на литературата в духовния живот на обществото: „Такова единство на труда и поезията, такъв съдържателен диалог между литераторите и тружениците е възможен само в условията на развитото социалистическо общество.“ „Необходимо е, говорейки за литературния процес, отново да подчертаем принципиалното превъзходство на новия тип култура — нов и по съдържание, и по степената на участие в създаването ѝ на трудовите маси, и по степената на нейното влияние върху духовната атмосфера на обществото, и по условията на динамичното ѝ развитие, диктувано от общия ход на постъпателното движение на обществото към комунизма.

Културата, изкуството, литературата на дело станаха у нас съставна част от общонационалната борба за комунизъм.“

Тази принципна постановка е залегнала в оценката на постиженията в различните жанрово-тематични сфери на многонационалната съветска литература. Разглеждайки жанровата динамика в развитието на литерату-

рата през последните години, Г. М. Марков отбелязва като характерна особеност на днешния духовен живот „стремежа към пълнота и многостранност във възприемането на живота, дълбокия осъзнат историзъм“, намерила израз и в редиците постижения на „широкообхватния, многопланов, панорамен, със стереоскопическа дълбочина роман“. В него органично се съчетават психологизмът и острият социален анализ, изследването на историческите закономерности и живият интерес към индивидуалните съдби. Особено показателен е фактът, че този жанр бележи успехи не само в литературите с дълголетни традиции (руска, белоруска, грузинска, украинска, латвийска, литовска и др.), но и в други национални литератури, дори в т. нар. „нанописмени“, доказателство за което са творбите на С. Курилов, Г. Ходжер, Ю. Ритхеу, В. Санги, Ю. Шесталов и др.

Военните епопеи на Чаковски и Симонов, творбите на историко-революционна тематика, създадени от А. Нурпеисов, С. Залигин, В. Смирнов, С. Закупкин, М. Прилежаева, С. Сартаков, А. Коптелов, Дж. Икрами, И. Шихла и др., романите за военните и следвоенни дни на И. Мележ, Ю. Бондарев, Й. Авижюс, Ф. Абрамъз, М. Алексеев, Ш. Рашидов, В. Кожевников, М. Стелмах, А. Иванов, О. Гончар, Б. Полевой, А. Перзентев, П. Проскурин, В. Бубнис, Е. Пермяк, А. Ананиев, А. Кешоков, С. Дангулов, И. Стаднюк, И. Куусберг, С. Бабаевски и др. най-добре демонстрират доминиращата в този жанр тенденция към по-пълнен художествен синтез. Забележими успехи има и в творбите с работническа тематика на В. Попов, Р. Файзи, В. Собко, М. Колесников, М. Бубеннов и др.

Стремежът към мъщбно опржение на съвременната действителност характеризира и другите прозаически жанрове и в частност повестта, където ярко личи проблемно-тематичното, композиционно и стилово многообразие на съветската литература. В този жанр творят силни и своеобразни таланти като Ч. Айтматов, В. Астафиев, Г. Тропослов, В. Биков, В. Козаченко, С. Баруздин, Д. Гранин, В. Тендряков, Б. Васильев, Ю. Нагибин, В. Ардаматски, Н. Думбадзе, Е. Носов, А. Алексин, В. Липатов, Ю. Семънов, В. Разпутин и др. В мъщбната картина на съвременната проза все по-органично се включва и художествено-публицистичната литература, обогатила забележимо своя жанров диапазон. „Очерк-портрет, очерк-изследване, очерк-спомен, очерк-жизнеописание, очерк-размисъл върху икономически и нравствени проблеми; проблемни статии; памфлети на международни теми, кино-, телерадио-очерк — ето далеч непълния обзор на жанровите форми на нашите публицисти“, отбелязва Г. М. Марков, подчертавайки постиженията на видни майстори като Г. Радов, М. Шагинян, Л. Иванов, Ю. Жуков, А. Кривицки, К. Симонов, Н. Грибачов и много други писатели-публицисти.

Като своеобразна зона на „контакт“ между историческата наука и изкуството се очертава художествено-историческата литература, развиваща се в различни прозаични жанрове. Зрелостта на художествено-историческото мислене определя позицията на твореца, който анализира миналото от висотата на своето социалистическо съзрение, както е в открояващите се творби на В. Шукшин („Аз дойдох да ви дам свобода“), П. Загребелни, Н. Задорнов, Ю. Трифонов („Нетърпение“), А. Борцаговски и др.

Гордостта от постиженията на съветската литература, подчерта Г. М. Марков, не бива същевременно да ни прави слепи за някои непреодолими още слабости, не бива да води до нивелировка на постиженията и тенденциите. Например получилият широка популярност поезсти, крупните успехи в този жанр не могат да компенсират факта, че „нерядко все още поезстта на съвременна тема се изгражда преимуществено върху битов материал, в затворената, откъсната от окръжаващия я свят сфера на семейството и бита“. Този

конструктивно-критичен патос, съизмерващ изискванията към литературата както с най-високите ѝ постижения, така и с мащабите на задачите, които ѝ поставя съвременната действителност, определя и преценката на детско-юношеската литература: независимо от неколкокото радващи постижения, които продължават традициите на съветската литература за деца и юноши, може да се каже, че „... с оглед на задачите, поставени от настоящето, ние очакваме от тази литература много по-голям принос в нашето общо дело“.

Очертавайки панорамата на многонационалната съветска поезия, Г. М. Марков отбелязва доминиращото положение на поемата в системата на поетическите жанрове, търсейки обяснението на това явление в нарастващата жажда и потребност от „... мащабно мислене и изображение, както и в областта на романа“. Поемите на М. Лукокин, Н. Бажан, Р. Гамзатов, Е. Межелайтис, В. Фьодоров, С. Смирнов, Е. Евтушенко, Е. Долматовски, Р. Рождественски, С. Василиев, Д. Кузълтинов, Е. Исаев, А. Вознесенски, О. Шестински, А. Межиров, М. Кансат, Р. Бабаджан, С. Видулов, Б. Олейник, Н. Хазри, О. Вацетис и др. показват убедително широките възможности на жанра, в който смело се сплитат различни временни пластове, придобивайки многозначна символно-метафорична изразителност, отекваща в многогласния хор на повествователните, лирични, сатирични, публицистични интонации. Особено интересно с оглед синтетичността на жанра е и увеличаването на драматичния заряд в съвременната поема — тенденция, която подказва възможност за нови жанрови синтети.

По-скромни са постиженията на лириката през последните години. „По широко разпространеното мнение на критици, поети и читатели в лирическото творчество големи, забележителни постижения няма, макар да се срещат немалко отделни успехи.“ Същевременно не може да се отрече, че се наблюдава известно обогатяване на емоционалния и тематичен диапазон на поезията, че в отделни области — например в интимната лирика, където са очевидни успехите на съветските поетеси — наблюдаваме нов подход към „вечните“ теми. И все пак не бива да се забравя, че при цялото богатство и разнообразие на съветската поезия „... трябва винаги да помним, че традициите на бойката, мъжествена гражданска активност са наше неръждяващо оръжие“.

Забележимо оживление се наблюдава в областта на драматургията, стимулирана и от небивалото търсене на драматургична литература — освен театрите от такава се нуждаят все повече и повече киното, телевизията, радиото, самодейните театрални състави. Съюзът на писателите в СССР отчита новата ситуация по отношение на драматургичното творчество. И благодарение на разгърнатата работа в това отношение може да се каже, че в ред нови пиеси е постигнат качествен прелом в реализацията на съвременната тематика. В творбите на И. Дворецки, Г. Бокарев, А. Вайцлер, А. Мишарин и др., отбелязва Г. М. Марков, „производствената тема“ прозвуча като тема на народния ни живот, на нашия общественно-нравствен живот“. Като перспективно продължение на тази линия се явяват и току-що създадените творби на А. Гелман, В. Черных и др.

Особено чувствителни положителни промени през последните години се наблюдават в областта на литературната критика. Постановлението на ЦК на КПСС „За литературно-художествената критика“, мъдрата помощ на партията изигра в това отношение решаваща роля. „Активизацията в работата на критиката — отбелязва Г. М. Марков — и все по-голямата ѝ перспективност, а във връзка с това и усиляването на идеологическата работа в областта на литературата може да се забележи буквално по всички линии, отбелязани в постановлението на ЦК на КПСС.“

Критиката постигна много в задълбочаването на анализа на процесите на развитие на литературата, особено в толкова съществена област, свързана с изследването на взаимобогащаването и съвместното развитие на литературите на социалистическия реализъм.“ В последните години се появиха крупни литературоведски и критически трудове като книгите на М. Храпченко, Н. Шамота, Б. Сучков, В. Озеров, Г. Ломидзе, Л. Новиченко, Ю. Суровцев, Ю. Барабаш, Л. Якименко, В. Перцов, А. Метченко, М. Каратаев, З. Кедрина и др. Не по-малко забележителен факт са и ред книги с литературоведски или литературно-критически характер, написани от писатели — Л. Леонов, Н. Тихонов, И. Андроников, С. Наровнатов и др. Особено радващо е това, че се задълбочава критическото осмисляне на опита на многонационалната съветска литература (Ф. Кузнецов, А. Михайлов, Л. Теракопан), както и на чуждите литератури (Н. Федоренко, Е. Книпович, Д. Затонски, П. Топер и др.).

И същевременно успехите на критиката още по-нагледно очертават и огромната област на предстоящите задачи — „... особено по най-важните проблеми на многонационалната съветска литература, нейните жанрове и стилове, по проблемите на взаимодействието между различните изкуства, на взаимобогащаването на отделните литератури в нашата страна, по проблемите на историята на изкуството, по теорията и практиката на световното изкуство на социалистическия реализъм, най-накрая — по проблемите на културата на комунистическото общество“. И тези мащабни и вдъхновяващи задачи определят и широките хоризонти за развитието на критическата и теоретическа мисъл.

По-нататък в своя доклад Г. М. Марков се спря на някои организационно-творчески въпроси, свързани с дейността на майсторите на художествения превод. Подчертавайки неограничаваната роля на преводаческото изкуство в процеса на културния обмен, той изтъкна неговото „родство“ с писателския — в смисъл на създаване на оригинални произведения — труд.

Обстойно бе разгледан в доклада въпросът за младата смяна в литературата. В последните години, отбелязва Г. М. Марков, се наблюдава истински щурм на младостта в изкуството. Необходимо е все по-уверено да се насърчават младите дарования, с още по-голямо доверие да се привличат те в многостранната организационно-творческа дейност на Съюза на съветските писатели. Същевременно щедро доверие към израстващите таланти не бива да се превръща в безкрайно авансиране; напротив, примерът на многонационалната съветска литература в лицето на нейните класици и най-изтъкнатите ѝ съвременни творци убедително доказва, че идейно-художественото формиране и израстване на младия творец е труден и сложен процес, който в последна сметка се решава от самия него.

Отбелязвайки някои организационни въпроси, чието разрешаване предстои в дейността на Съюза на съветските писатели, в края на своя доклад Г. М. Марков се спря на широкото международно признание, на което се радват в света съветската литература и нейните творци. Въпреки опитите на някои реакционни кръгове в капиталистическия свят да всеят недоверие към съветските писатели, тяхната дейност, ръководеща се от принципите на действията пролетарски хуманизъм и интернационализъм, намира отклик в сърцата на всички прогресивни хора по света.

Успехите на съветската литература, постигнати в последните години, подчерта Г. М. Марков, са гаранция за пълноценното ѝ развитие и занаят по пътя на социалистическия реализъм. „Няма никакво съмнение, че и занапред, стремейки се да овладеят най-сложните проблеми на съвременността, да намерят за възсъздаването на героите на нашето време най-ярките художествени средства, съветските писатели, безкрайно благодарни на КПСС и народа

за постоянната помощ и грижа, ще създадат нови произведения, способни да вдъхновят съвременниците и да предадат на потомците, както образно се изрази др. Леонид Брежнев на XXV конгрес на КПСС, „паметта на сърцето и душата за нашето поколение, за нашето време и неговите тревоги, възнения и успехи“.

*

Обстойният и аналитичен доклад „Съветската литература в борбата за комунизъм и нейните задачи в светлината на решенията на XXV конгрес на КПСС“, изнесен от първия секретар на Съюза на съветските писатели Г. М. Марков, послужи като основа за по-нататъшната работа на конгреса. Десет проблемни комисии обсъдиха най-важните въпроси на многонационалната съветска литература — „Въплъщението на темата за работническата класа от града и селото и проблемите на научно-техническия прогрес в литературата“ (ръководител на комисията В. Кожевников), „Формиране на комунистическата личност и социално-нравствените проблеми в живота и литературата“ (В. Озеров), „Образът на младия човек — строител на комунизма“ (А. Ананиев), „Литературата и възпитанието на младото поколение във връзка с дейността на училището и ПТУ“ (С. Михалков), „Проблеми на художественото изображение на Октомврийската революция и Великата отечествена война“ (А. Чаковски), „Художествената литература в киното, телевизията и радиото“ (К. Симонов), „Литературата и проблемите на развитието на многонационалния съветски театър“ (А. Салински), „Процесите на взаимобогащаването на литературите на съветските народи и проблемите на художествения превод“ (М. Бажан), „Писател — книга — читател“ (С. Сартаков), „Съвременната литература на социалистическия реализъм, световният литературен процес и въпросите на критиката“ (М. Храпченко). Тази нова форма на работа позволи обстойно да се разгледаат повдигнатите въпроси в докладите на ръководителите на комисии, съдокладите и разгорещените разисквания.

Шестият конгрес на съветските писатели предизвиква широк международен отклик. Доминиращата роля на многонационалната съветска литература в световния литературен процес се определя от нейната хуманистична насоченост, от активната ѝ роля в борбата за мир, социален прогрес и дружба между народите. Същевременно не бива да се забравя, че нейните контакти с чуждестранния читател от капиталистическите страни протичат в условията на остри идеологически сражения, на непрестанни атаки от страна на силите на антикомунизма, антисъветизма, маоизма, ционизма и другите противници на мирното съвместно съществуване. И въпреки това високите художествени достойнства, идейната целеустременост на съветската литература са ѝ извоювали непоклатим престиж в съзнанието на всички прогресивни хора по света. Ярко доказателство за нарасналата роля на съветския художествен опит в световния литературен процес бе огромният интерес, проявен към конгреса на съветските писатели. Негови гости бяха редица чуждестранни писатели, сред които личат имената на творци с европейска и световна известност — Н. Гилеа, Я. Рицос, Я. Ивашкевич, В. Тейтелбойм, А. Моравия, А. Ла Гума, Х. Кант и много други.

Особено плодотворно е взаимодействието между многонационалната съветска литература и литературите на социалистическите страни. Обединени от общия художествен метод — метода на социалистическия реализъм — литературите на социалистическия лагер се развиват в тясна връзка, основана върху все по-задълбочаващото се единство на идеологическите позиции при вни-

мателно отчитане на националната специфика. В това отношение днешният етап в сътрудничеството на творците от социалистическите страни е продължение на дълголетната традиция на съветската литература като хегмон в световния литературен процес. Върху това акцентира в своето изказване председателят на СБП акад. Пантелей Зарев:

„Ние сме дълбоко признателни на съветската книга за нейния патос, за идейната ѝ твърдост и човечността на нейните герои, за нейното участие в огнената битка на българския народ за свобода и социализъм, ние сме ѝ признателни и за помощта във формирането и развитието на нашата пролетарско-революционна литература и литературата на социалистическия реализъм у нас.“

Шестият конгрес на съветските писатели бе едно мащабно явление в културния, идеологическия и обществен живот не само на страната на строящия се комунизъм, но и в световен мащаб. С широтата на разглежданата проблематика и нейната перспективност и значимост за развитието на световния литературен процес, с широкия международен отзвук, който получи работата на конгреса, той се превърна в победен форум на социалистическия реализъм, на литературата в борбата за мир, социален прогрес и дружба между народите, в борбата за тържеството на комунистическите идеи.

Л и т, м и с ъ л